

NORGES HØYESTERETT

Den 6. februar 2013 avsa Høyesterett dom i

HR-2013-00300-A, (sak nr. 2012/1591), straffesak, anke over dom,

I.

A (advokat John Christian Elden)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Katharina Rise)

II.

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Katharina Rise)

mot

A (advokat John Christian Elden)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Falkanger**: Saken gjelder straffutmåling for voldtekt til samleie med sovende kvinne, jf. straffeloven § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a.
- (2) I straffesak mot A avsa Nord-Troms tingrett 12. januar 2012 dom med slik domsslutning:

"1. A, født 31.07.1987, dømmes for overtredelse av § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a til fengsel i 4 – fire – år.

Fullbyrdelsen av 1 – ett – år av straffen utsettes i medhold av straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på to år.

Varetekt kommer til fradrag med 3 – tre – dager.

2. A betaler innen 2 uker fra dommens forkynnelse, oppreisningserstatning til B med kr 150 000,-."

- (3) Både A og påtalemyndigheten anket dommen til Hålogaland lagmannsrett. A anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, straffutmålingen og oppreisningserstatningen, mens påtalemyndigheten anket over straffutmålingen.
- (4) Ankeforhandlingen ble holdt 24.–25. april 2012. Lagretten stemte for at A ikke var skyldig, men retten – de tre fagdommerne – besluttet at saken skulle behandles på ny, jf. straffeprosessloven § 376a første ledd.
- (5) Lagmannsretten – satt med stor meddomsrett – avsa 22. august 2012 dom med slik domsslutning:
- "1. A, født 31.07.1987, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a til fengsel i 4 – fire – år med fradrag av 3 dager for utholdt varetekt.**
- Fullbyrdelsen av 1 – ett – år av straffen utsettes i medhold av straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på to år.**
- 2. Anken over erstatningsfastsettelsen, tingrettens dom pkt. 2, forkastes."**
- (6) I tilknytning til slutningens punkt 1 skyter jeg inn at etter straffeloven § 53 nr. 1 femte punktum skal prøvetiden regnes fra den dag endelig dom er avsagt. Dette gjelder også der det avsies delvis betinget dom, det vil si at prøvetiden løper også mens de domfelte soner den ubetingete delen av dommen, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 437. Når den ubetingete delen av dommen er av en viss lengde – slik som her – kan det tilsi at prøvetiden settes til mer enn to år, jf. Rt. 2012 side 243. Med en så kort prøvetid som lagmannsretten har fastsatt for A, får prøvetiden bare praktiske konsekvenser frem til soningen påbegynnes.
- (7) A og påtalemyndigheten har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Begge ankene gjelder straffutmålingen. Saken har vært behandlet i sammenheng med sak 2012/1685.
- (8) *Mitt syn på saken*
- (9) Jeg sier først noe om det alminnelige straffenivået ved overtredelser av straffeloven § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a.
- (10) Seksuell omgang med personer som på grunn av beruselse eller andre grunner var ute av stand til å motsette seg handlingen, var tidligere straffbart etter en egen bestemmelse i straffeloven § 193 første ledd. Overtredelser ble gjennomgående møtt med relativt lave straffer. I 2000 ble denne typen seksuelle overgrep ført inn under bestemmelsen i straffeloven § 192 om voldtekt, og minstestrafen for voldtekt ble samtidig hevet fra fengsel i ett til fengsel i to år.
- (11) Denne skjerpingen ble fulgt opp i rettspraksis, men regjeringen og Stortinget ønsket ytterligere heving av straffene. I Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon til straffeloven 2005) ble det blant annet foreslått å heve minstestrafen for voldtekt til samleie til fengsel i tre år. Dessuten ble det gitt anvisninger på normalstraffer for visse typer overtredelser. Disse konkretiserte

og begrunnede retningslinjene knyttet seg til straffeloven 2005, men delproposisjonen ga uttrykk for at det skisserte normalnivået straks burde komme til anvendelse også i saker som ble pådømt etter straffeloven 1902. Dette fikk tilslutning i Stortinget, jf. Innst. O. nr. 73 (2008–2009) side 6. Høyesterett i storkammer kom imidlertid 13. november 2009 til at de angitte normalstraffenivåene ikke umiddelbart kunne anvendes fullt ut ved straffutmåling etter straffeloven 1902, men at det måtte skje en gradvis tilpasning, jf. Rt. 2009 side 1412 og Rt. 2009 side 1423. Som følge av dette fremmet regjeringen 26. mars 2010 forslag om å endre straffeloven 1902 slik at de skjerpingene av straffenivået som delproposisjonen til straffeloven 2005 la opp til, skulle kunne gjennomføres straks og fullt ut, jf. Prop. 97 L (2009–2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd). Lovendringene ble vedtatt ved lov 25. juni 2010 nr. 46, som trådte i kraft straks.

(12) Om voldtekt heter det i delproposisjonen til straffeloven 2005 side 226 blant annet:

"Regjeringen uttrykker i Soria Moria-erklæringen en målsetting om å få opp straffenivået for voldtekt og andre seksuallovbrudd. Straffenivået må reflektere at voldtekt er en av de mest alvorlige forbrytelsene mot en persons fysiske, psykiske og seksuelle integritet og som oftest vil ha dyptgripende skadevirkninger og medføre reduksjon i livskvalitet for den som rammes. Dette gjelder for alle typer voldtekter – ikke bare overfallsvoldtekter eller voldtekter der det blir brukt vold, men også for voldtekter begått mot personer som er ute av stand til å motsette seg handlingen."

(13) Om voldtekter etter straffeloven § 192 første ledd bokstav b fremholdes det på samme side:

"Det er særlig behov for å heve straffenivået i voldtekter som i dag pådømmes etter straffeloven 1902 § 192 første ledd bokstav b. Her utmåles en markert lavere straff enn etter bokstav a."

(14) I delproposisjonen side 229 uttales også følgende:

"Normalstraffenivået skal være det samme uavhengig av om voldtekten rammes av bokstav a, b eller c i straffeloven 2005 § 291. Lovgiver har valgt å sidestille disse formene for voldtekt, og de bør derfor også likestilles ved straffutmålingen.

...

Departementet vil peke på straffeloven 2005 § 80 som angir tilfeller hvor straffen kan settes under minstestrafen eller til en mildere straffart. Utenfor disse tilfellene må det kreves særlige formildende omstendigheter for å fravike utgangspunktet om ubetinget fengsel i 4 år. I saker hvor det foreligger både formildende og skjerpende omstendigheter, skal det mye til før de formildende omstendighetene kan tilsi at normalstraffenivået kan fravikes."

(15) Disse meget klare signalene fikk tilslutning i Stortinget. I Innst. O. nr. 73 (2008–2009) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. side 50 heter det:

"K o m i t e e n viser til at departementets gjennomgang i forslaget til ny straffelov av domsbeslutninger i en rekke ulike saker, viser at til tross for at straffenivået har blitt skjerpet de senere år, så ligger likevel straffenivået i nedre sjikt av strafferammene. Overfallsvoldtekter og voldtekter med sterk maktbruk synes å bli straffet strengest, og i disse sakene synes straffenivået å være rundt fengsel i 4 år. I andre saker etter straffeloven 1902 § 192 første ledd bokstav a synes nivået å være rundt fengsel i 2 år og 8-9 måneder. I voldtekter etter straffeloven 1902 § 192 første ledd bokstav b er straffen lavere, og det er avsagt flere deldommer (dvs. delvis betinget, delvis ubetinget reaksjon,

jf. straffeloven 1902 § 52). Komiteen mener at dette er et uakseptabelt lavt nivå, og støtter departementet i at straffenivået for voldtekt må skjerpes betraktelig – både for bedre å reflektere alvorligheten i lovbruddet (forholdsmessighetsvurderingen) og for å samsvare bedre med straffenivået for andre typer straffebestemmelser som beskytter den enkeltes fysiske integritet. Komiteen er derfor enig i at en skjerping av straffenivået i voldtektssaker må skjerpes, dels gjennom en heving av minstestrafen til fengsel i tre år, men også gjennom en heving av straffenivået utover minstestrafen og i saker som ikke omfattes av minstestrafen. Komiteen vil påpeke at minstestrafen bare skal anvendes i saker med de 'mildere' formene for voldtekt. Normalstraffenivået for voldtekt uten særlig formildende eller skjerpene omstendigheter, må da være betydelig høyere."

- (16) Jeg kan ikke lese dette annerledes enn at justiskomiteen sluttet seg til departementets syn på straffutmålingen, også for så vidt gjelder overtredelser av § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a.
- (17) I Prop. 97 L (2009–2010) side 5–6 til lovendringen i 2010 heter det at anvisningene på "nye normalstraffnivåer som Stortinget har sluttet seg til under behandlingen av Ot.prp. nr. 22 (2008–2009), gjentas i proposisjonen her og suppleres med nyere avgjørelser som har falt etter at den forrige proposisjonen ble fremmet". I tråd med dette uttales det på side 41 at normalstraffnivået for voldtekter som rammes av minstestrafen, ikke bør være under fengsel i fire år, og at dette skal gjelde for alle voldtekter "uavhengig av hvilket alternativ" i § 192 første ledd saken gjelder.
- (18) I Innst. 314 L (2009–2010) Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 mv. side 5 uttales det:
- "Komiteen merker seg at regjeringen har foreslått en heving av minstestrafen i § 192, annet ledd, til 3 år, og at det presiseres at normalstraffenivået for voldtekter som rammes av minstestrafen, ikke bør være under fengsel i 4 år, og at straffen skal være ubetinget."**
- (19) Dette kan ikke forstås annerledes enn at komiteen igjen reservasjonsløst sluttet seg til regjeringens syn på straffutmålingen, også for så vidt gjelder overtredelser av § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a.
- (20) Lovgiver har videre fremholdt at straffen som utgangspunkt skal være ubetinget. I delproposisjonen til straffeloven 2005 side 229 heter det således:
- "Utgangspunktet er videre at straffen for en så alvorlig forbrytelse som voldtekt skal være fullt ut ubetinget. Deler av straffen bør kunne gjøres betinget når det foreligger særlige formildende omstendigheter, men bruken av adgangen til å idømme deldom etter straffeloven 2005 bør etter departementets syn snevres merkbart inn i forhold til dagens praksis etter straffeloven 1902 § 192 første ledd bokstav b, se for eksempel Rt. 2005 side 663, Rt. 2002 side 1295 og Rt. 2002 side 1288."**
- (21) Disse synspunktene – som gjentas i Prop. 97 L (2009–2010) side 19 og 41 – fikk Stortingets tilslutning, jf. Innst. 314 L (2009–2010) side 5.
- (22) Som førstvoterende fremholdt i Rt. 2011 side 734 avsnitt 11, skal domstolene – for så vidt gjelder handlinger som er begått etter at lovendringen trådte i kraft – "fullt ut bygge på de forhøyede nivåer som er forutsatt i motivene til lovendringen". Domstolene må imidlertid på vanlig måte ta hensyn til omstendighetene i det enkelte tilfelle. I Prop. 97 L (2009–2010) side 6 sies det at forslagene "er på ingen måte ment å rukke ved domstolenes frihet

til å fastsette den straff som i den enkelte sak som de til enhver tid finner riktig ut fra tilgjengelige og relevante straffutmålingsmomenter". Førstvoterende i dommen fra 2011 understreker dessuten at "angivelsen av et normalstraffnivå i motivene reduserer ikke domstolenes ansvar for å nyansere, justere og utvikle straffenivået over tid".

Etter dette oppsummerer jeg med at overtredelser av straffeloven § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a normalt skal straffes med fire års ubetinget fengsel. Dersom det skal idømmes lavere straff eller straffen skal gjøres delvis betinget, må det foreligge særlige formildende omstendigheter.

- (23) Jeg går så over til å behandle vår sak.
- (24) Lørdag 9. april 2011 var det fest i -----veien -- i X, der A bodde sammen med to kamerater. Utpå kvelden kom fornærmede, som da var 18 år gammel, til festen sammen med noen venninner. Hun kjente A fra før, men de var ikke omgangsvenner – og de hadde aldri hatt intim kontakt.
- (25) Fornærmede hadde inntatt en flaske vin på vorspiel, og i tillegg drakk hun en del alkohol på festen. Etter hvert ble hun beruset og uvel. Cirka kl. 23.00 gikk hun derfor opp i husets annen etasje og la seg i sengen på et tilfeldig valgt soverom – som viste seg å være As. Det hadde ikke vært noen kontakt mellom A og fornærmede denne kvelden, bortsett fra at de hadde utvekslet noen få ord.
- (26) Fornærmede sovnet raskt, og to venninner som var innom soverommet noen ganger, hadde vanskeligheter med å få kontakt med henne. Etter at hun hadde kastet opp, fjernet de lakenet. De tok også av henne skoene, slik at hun ble liggende i bh, en topp, truse og dongeribukse.
- (27) A drakk også en del alkohol under festen. Rundt midnatt gikk han og la seg i sin egen seng, der fornærmede lå og sov. Han sovnet, men våknet cirka kl. 02.00. Han kledde da av fornærmede, slikket hennes kjønnsorgan og førte sin penis inn i hennes vagina. Han fikk sædavgang og brukte ikke kondom. Fornærmede hadde på dette tidspunktet menstruasjon, og hun hadde en tampong i skjeden. På grunn av søvn og beruselse var hun ute av stand til å motsette seg den seksuelle omgangen.
- (28) Om As subjektive forhold fremholdt lagmannsretten:
- "Tiltalte, vurdert som edru, forsto at fornærmede ikke var i stand til å motsette seg handlingene. Det er ingen holdepunkter for at fornærmedes opptreden, kroppsspråk eller handlinger for øvrig skal ha dannet grunnlag for at tiltalte kan ha trodd at den seksuelle omgangen var frivillig."**
- (29) Vi står her overfor en nokså typisk overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav b, jf. annet ledd bokstav a. Noen særlige formildende omstendigheter ved selve den straffbare handlingen foreligger ikke. Jeg kan da ikke se det annerledes enn at utgangspunktet for straffutmålingen må være ubetinget fengsel i fire år.
- (30) A studerer fysioterapi ved Universitetet i X. Han har mottatt forhåndsvarsel fra universitetsledelsen om at han kan bli utestengt fra praksisopplæring eller klinisk undervisning dersom straffedommen mot ham blir rettskraftig. Begrunnelsen er at de forhold som han blir dømt for, gjør at han anses uskikket til å delta i arbeid med pasienter.

I praksis innebærer det at han ikke vil få vitnemål. En slik reaksjon vil utvilsomt være en tilleggsbelastning for A, men den er i tilfelle en direkte følge av at hans handlinger har vist at han er uskikket til å utføre yrket. Slike konsekvenser av en straffedom bør etter min mening ikke tillegges vekt ved straffutmålingen, jf. Rt. 2010 side 523 avsnitt 20.

- (31) A erkjente overfor politiet at den seksuelle omgangen hadde funnet sted. Han har imidlertid fremholdt at den var frivillig fra fornærmedes side – i hvert fall trodde han på gjerningstidspunktet at den var frivillig. Han har dermed ikke gitt en uforbeholden tilståelse, og straffeloven § 59 annet ledd får ikke anvendelse. Lagmannsrettens uttaler imidlertid at "kort tid etter overgrepet bekreftet han på spørsmål fra fornærmede at de hadde hatt samleie, hvilket hun da ikke var klar over". En etterforskning ville nok kunne ha bygget på andre bevis for at samleiet fant sted, særlig sædprøver og vitneutsagn, men det er ikke sikkert at saken – i hvert fall i sin fulle bredde – ville ha blitt brakt til politiets kunnskap uten As innrømmelse. Jeg finner derfor at straffen bør reduseres med fire måneder som følge av denne umiddelbare innrømmelsen.
- (32) Straffen settes etter dette til fengsel i tre år og åtte måneder.
- (33) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 3 – tre – år og 8 – åtte – måneder.

- (34) Dommer **Bårdsen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (35) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (36) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (37) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (38) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 3 – tre – år og 8 – åtte – måneder.

Riktig utskrift bekreftes: